

alaposságánál fogva, egyik legnagyobb értéke a Szovjetről szóló gazdag irodalomnak, éppen ezért csodáljuk, hogy ebbe a könyvbe is belecsúsztatott egy olyan, a múltban csak a franciáknál tapasztalt súlyos elírás, amely *Bukarest* helyett *Budapestet* tüntet fel. A szerző a könyv 240. oldalán a franciáknak Prágával, Belgráddal és *Budapesttel* kötött katonai szerződéséről ír. Nyilvánvaló, hogy *Bukarestről* van szó. Ennél a reánknevezve nem éppen kellemes összetévesztésnél nem is állnánk meg, ha a könyvnek már a következő lapján nem lenne arról szó, hogy ma Németországgal együtt menetelnek Kelet felé a finnek, *magyarok*, szlovákok és *románok*. Reméljük, hogy az anynyira kényes német alaposság a könyv esetleges új kiadásánál erre tekintettel lesz.

VITÉZ SZÖRÉNYI JÓZSEF

Eckhardt Sándor: Balassi Bálint. (Magyar Írók. Szerkeszti Eckhardt Sándor.) Budapest 1941. Franklin-Társulat kiadása. 224 l.

A Magyar Írók sorozata egy újabb, rendkívül érdekes és értékes művel lett gazdagabb. Érdekes, mert a legösszetettebb egyéniségű költő viszontagságos, kalandos élete vonul el az olvasó lelki szemei előtt történeti hűséggel; értékes, mert Balassi költői alakja körül támasztott filológiai kutatások összevisszaságában szigorú és helyes mértékű kritikával teremt rendet, felkutatva azokat a legfinomabb hajszálereket is, melyekből az első magyar intellektuális költő táplálkozott.

Balassi életének és művének teljes egységében lép elébünk. Aki e művet elolvassa, annak meg kell értenie e kötőben az embert és az emberben a költőt. Eckhardt

Sándor Balassi Bálintját a nagyközönség számára írta, „hogy ezt a világosnak látszó, de a valóságban rendkívül bonyolult, belső ellentmondásokkal terhelt életet közelébb hozza a mai magyarhoz, aki nyelvének első zseniális művészeiben fajtájának szinte még ősi típusát ismerteti meg kiválóságaival és hibáival, aki életművében létrehozta az európai és a magyar szellem szintézisét.”

A szerzőnek ez a legteljesebb mértékben sikerült is, a nélkül, hogy csak egy pillanatra is feláldozta volna mindvégig szigorúan igazságos és tudományos állásfoglalását a regényesség kedvéért. Ezért jutunk Balassi életéhez, — mely „kort, magyarságot, különös magyar temperamentumot, uraságot, végbeli katonasorsot, humanista tudományt és ösztönös tehetséget egyesít magában“ — olyan közelségbe, honnan felejtethetlenül szép és megrázó vonásokkal tűnik elénk a nyomorúsággal, düszszel, visszavonással, gyógyító dicsőséggel, az önfeláldozás soha nem tapasztalt nagyszerű példáival teli magyar XVI. század.

Melyek azok a szellemi erők, források, ahonnan Balassi zseniális magyar lelke táplálkozik? Hogyan lesz a „mind tarkább, mind színesebb magyar Babelben, a nyelvek és fajták nagy tenyészparkjában a feléje áramló különféle népi és népfölötti kultúrák között az érintetlen magyar szellemiség“ kifejezője? Balassi egyéniségének kialakulásánál legnagyobb szerepet kétségtelen a családi hagyományok és nevelés játsszák. Bornemissza Péter, a kitűnő humanista nemcsak az igét hirdette a Balassi-házban, hanem a gyermek Bálintot tanította is. Tőle kapja később megcsodált tudományaink első alapjait „Volaterranus hatal-

mas foliansa“ segítségével. Volaterranus, igazi nevén Mattei Rafael, „műve valóságos humanista enciklopédia, ahol mindent meg lehet találni kivonatossan, amit az ókorról tudni érdemes volt.“ E roppant enciklopédia tanulmányozásának kétségtelen nyomai maradtak Balassi költészetében, különösen ami az allegória és aenigma alkalmazását illeti. Sőt Balassi épp e mű segítségével jutott Plato elméleteinek ismeretéhez. („Zolnai Béla valóban jól sejtette, hogy Balassi opusában a platonista doktrinának akadnak nyomai.“)

„Az udvarló szerelmi költészet Európában mindenütt Ovidius mester jegyében áll, tőle tanulták az „ars amatoriát“ a költők, de nem annyira a pornografikus tankölteményén keresztül, mint inkább az átváltozásokból, a heroidákból és elégiákból.“ Balassi őt választja mesteréül és ezért eszébe jut Csák Borbála, Losonczy Anna és más kegyesek nevére verset írni... „Balassi a latin költő lényegét ragadja meg s tud az ő példájára olyan magyar költészetet csinálni, amelyet előtte csak a finom latin stilszta, Janus Panonius tudott a latin nyelv ingyen-csei számára alkotni.“

Balassi 28 éves korában ismerkedik meg Duval, a híres francia humanista kiadó kis antológiájával, mely Marullus, Angerianus és Joannes Secundus verseit tartalmazta. Balassi költői ízlése kezdetben a „magyar virágénekek, az olasz és német vilanellák, az ovidiusi heroidák és elégiák körében mozgott, bizonyos fokig élményszerű volt.“ Most Joannes Secundus költői mintájára Julia álnév alá rejti Anna nevét, majd Angeriano szállította „versszerző találmányokban“ próbál szívén könynyíteni és hiába minden költői

játék, mely mögött Balassi férfias, búbánatos panasza zeng, a „kegyes ügyet sem vet ennyi széps szellemes ötletre, bókra, vallo-másra.“ „A magyar költészet külön szerencséje, hogy olyan nagy egyéniség, mint Balassi volt az, aki a humanista költői szemléletet elsőnek alkalmazta a magyar szerelmes versre, mert így nemcsak — Rimay szavával élve — „az utolsó időbeli elmék törekvését valósította meg, akik „az deák nyelv ékesítése mellett ezen (szé-pítő) miniummal az közönséges honjokbeli nyelveket is mind színezték s mind ékesítették“, hanem valami egészen eredeti, olvasót és hallgatót magával ragadó tartalmat adott opusának, s így a magyar „újulás“-nak hatalmas és szimbolikus kifejezése lett.“

Harminc évvel ezelőtt — írja Eckhardt Sándor — izgatott már az a homály, amely akkor még Balassi Bálint írói egyéniségét körülvette. Akkor igyekeztem egy tanulmányban megjelölni a költő helyét a XVI. századi európai költészet szövevényében (Balassi Bálint irodalmi mintái I. K. 1913.) de adós maradtam a magyar hagyományok munkájának felkutatásával.

Ma már — a XIX. század végi túlzó irodalomtörténeti állásfoglalással szemben, hogy t. i. a magyar irodalom pusztán idegenből vette volna indításait — többé-kevésbé jól látjuk azokat a kapcsolatokat és hagyományokat is, amelyeket elsősorban a magyar közösség adott. Balassi Bálint sem volt „meteor“, hanem a magyar faj egy szerencsés körülmény folytán magyar költői öntudatra ébredt, büszke egyénisége, mely „ebből a talajból nőtt, erejét, szí-nét, virágát magyar talajból kapta, akármit oltottak beléje.“

Balassinál, — Eckhardt kutató-

sa alapján — az annyit emlegetett virágének-hatás alig mutatható ki, de annál nagyobb a magyar költői hagyomány ereje mind formában mind szellemben. A Balassi-dalok záradéka például, melyet Balassi költői tehetsége magyar költői hagyományból fejlesztett.

Szerzém ez nyolc verset vig és
[szabad elmével,
Gyülésben indulván jó ruhás
[legényekkel,

**Hozzám hasonlókkal,
Vitéz ifiakkal,
Nem kehegő vénekkel.**

„Benne van ebben az egyetlen szakaszban a fiatal huszárhadnagy daliás hetykesége, aranyos önbizalma, egész rendjének és fajának szép és szívet dobogtató gyengéivel... Igazi magyar epigramma.“ A szerző alaposan foglalkozik a magyar humanista hatással, külön kiemelve az énekszerzők egyenes hatását és egyszerre elébünk lép a verselgető nagyúr, ki hol kedvtelésből, humanista írói öntudattal űzi nemes játékát a szavakkal, hol véres valósággá avatja minden szavát az átélt keserves vagy nagyszerű élmények sorozata.

„Az élet és mű összefüggésének keresése“ a műben nagyszerűen érvényesül: „még az irodalmi élményt is csak az életlen keresztül lehet igazságosan értékelni.“ A szerző ez utóbbi szempontnak szem előtt tartásával ad az olvasó kezébe olyan életrajzot, mely az életrajz legmodernebb formája. E józan és lelkiismeretes filológus állásfoglalásának köszönhető, hogy olyan pályaképet kaptunk, mely a hideg, tárgyilagos kritika megvilágításában mentes minden romantikus ködtől. A szerző nemcsak rostál, de a legújabb kutatások eredményeit is összegezi és még újabbakkal kiegészíti.

Bevezetésében írja: ... sok újat mondtak a költőről, — itt különösen Takáts Sándor, Dézsi Lajos, Zákonyi Mihály, Waldapfel József tanulmányaira gondolok —, úgy hogy a távolban ködlő nagy magyar mind világosabb körvonalakban rajzolódik ki szemünk előtt. Most úgy érzem, megjött az ideje annak, hogy ezeket a vonalakat erősebb kézzel utána rajzolva eleven és talán újszerűen ható arcképpé egyesítsük.“

Ez a szerzőnek a legteljesebb mértékben sikerült, mert még eddig alig írtak magyar költőről tökéletesebb monográfiát.

MADÁCSY LÁSZLÓ

Gál István: Magyarország és a Balkán (A magyar tudomány feladatai Délkelet Európában). Balkán-könyvtár 1. sz., Budapest, 1942. 112 lap.

Ha az érdeklődő laikus olvasó kezébe veszi ezt a 112 oldalas értékes kis könyvecskét, melynek szerkesztője Gál István, a sokoldalú kiváló magyar közíró, csodálkozva fogja tapasztalni, hogy az utolsó évtized alatt mennyire kitágult a magyar külpolitikai látóhatár, szellemi vezetőrétegünk milyen világosan és elfogulatlanul látja a reá váró feladatokat és mennyi színes, ötletes és életrevaló terv született meg célkitűzéseinek megvalósítására. Ez a tanulmánygyűjtemény, mely különnyomat a Láthatár 1942.-i évfolyamából, Magyarország és a Balkán viszonyának úgyszólván valamennyi problémáját felöleli, s a legelismertebb szakírók tollából részletes áttekintést nyújt arról, hogy az egyes tudományágak, — a történelem, földrajz, néprajz, irodalom, művészettörténet, egyháztudomány, filológia, természettudomány, népzene-kutatás, stb.